

Globalleşme ve Refahın Yayılması*

David Dollar-Aart Kraay**

Yükselen Bir Dalga

Küreselleşme karşıtı hareketin en temel iddialarından biri, küreselleşmenin zenginler ile fakirler arasındaki mesafeyi açtığıdır. Zengine çok fayda sağlarken fakire daha az katkı sağlıyor, onların durumlarını daha da güçleştiriyor. Sendika lideri Jay Mazur'un bu dergide yazdığı gibi, "Küreselleşme milletler arasında ve milletlerin kendi içlerindeki eşitsizliği önemli ölçüde artırmıştır." ("İstihdamın Yeni Enternasyonalizmi", Ocak/Şubat 2000). Bu yeni basmakalıp bilginin sorunu, var olan en iyi verilere göre bunun tam aksinin doğru olmasıdır. Zira, 1980'lerde başlayan şimdiki küreselleşme dalgası, aslında iktisadî eşitliği artırmış ve fakirliği azaltmıştır.

Küresel ekonomik bütünleşmenin, gelir, kültür, toplum ve çevre üzerinde karmaşık etkileri var. Fakat küreselleşmenin erdemleri üzerindeki tartışmalarda, onun fakirlik üzerindeki etkisi özellikle önemlidir. Eğer uluslararası ticaret ve yatırım her şeyden önce zengine fayda sağlıyorsa, pek çok insan iş, kültür veya çevreyi korumak maksadıyla ticareti kısıtlanmanın maliyetinin göze alınabileceğini düşünür. Fakat, eğer ticaret kısıtlaması gelişen ülkelerdeki fakir insanlar için daha çok güçlükler yol açıyorsa, aynı insanların büyük bir bölümü aksini düşünecektir.

Bu sorun konusunda üç gerçek var. İlk olarak, dünyayı daha büyük eşitsizliklere yönelten ve 1975'lerde zirveye çıkan uzun vadeli küresel eğilim en azından 200 yıldır hüküm sürmektedir. Fakat o tarihten itibaren bu eğilim durduruldu, belki de tersine döndü. Bu değişimin asıl nedeni Çin ve Hindistan gibi iki büyük ve fakir ülkenin hızlanan büyümeleri oldu.

İkinci olarak, güçlü bir ilişki, bir taraftan uluslararası ticaret ile yatırımı, diğer taraftan da daha hızlı büyümeyi birbirine bağlıyor. Gelişmekte olan dünya, son 20 yıldır ticaret ve yabancı yatırımlarda zengin ülkelerin çok üstünde artış sağlayan küreselleşen ülkeler grubu ile, gelirinin 20 yıl önceki düzeyinden daha düşük bir oranda ticaret yapan küreselleşmeyen ülkeler grubu olarak ikiye ayrılabilir. Küreselleşen grubun kişi başına düşen gelir büyümesi, düzenli bir biçimde 1960'lardaki %1'lik düzeyinden 1990'larda %5 düzeyine çıktı. Zengin ülkeler 1990'larda %2 büyürken küreselleşmeyen gruptaki ülkelerin büyümesi

** *Dünya Bankası Gelişme Araştırma Grubu Ekonomistleri.*

yalnızca %1'de kaldı. Nedensellik ile ilgili sonuç çıkarımı konusunda ihtiyatlı davranan iktisatçılar, dış ticarete ve yabancı yatırıma açılmanın (tamamlayıcı reformlarla birlikte) küreselleşen ülkelerde daha hızlı bir büyümeye neden olduğu konusunda hemfikirler.

Üçüncü olarak, genel kanaatin aksine küreselleşme, ekonomiler içinde daha fazla adaletsizliğe yol açmamıştır. Eşitsizlik bazı ülkelerde artarken (Çin gibi), bazı ülkelerde ise (Filipinler gibi) azaldı. Fakat bu değişimler sistematik olarak ticaret ve yatırım akışı, gümrük tarifesi ve sermaye kontrolünün varlığı gibi küreselleşme ölçütlerine; iç eğitim, vergiler ve toplumsal politikalara bağlıdır. Genel olarak, küreselleşen gelişmekte olan ülkelerdeki daha yüksek büyüme oranları fakir kesim için gelire dönüştü. Örneğin, artan eşitsizliğine rağmen Çin bile ekonomisini dış ticarete ve yatırıma açmanın desteğiyle dünya tarihindeki en muhteşem fakirlik gerilemesini gördü.

Küreselleşme, fakirliğin azaltılması için güçlü bir unsur olabilmesine rağmen, onun mutlaka faydalı sonuçlar vermesi beklenmemelidir. Siyasetteki karar alıcılar iktisadî bütünleşmenin bütün potansiyelini açmayı ümit ediyorlarsa, üç kritik engeli aşmak zorundadırlar. Zengin ülkelerdeki, fakir ülkelerle entegrasyonu sınırlamayı amaçlayan ve giderek büyüyen korumacı hareket durdurulmalıdır. Gelişmekte olan ülkeler, küreselleşme sürecinde refaha ulaşmalarına izin verecek türden ve ikisi de birbirinden farklı olabilecek kurumlara ve politikalara sahip olmalıdırlar. Ve coğrafya kalkınma potansiyelini sınırladığı zaman hem iç hem de dış göçe müsaade edilmelidir.

Büyük Taksim

Küresel ekonominin büyüme hızı geçen 200 yılda dramatik bir artış gösterirken, farklı ye-

rel ekonomiler dünyaya daha fazla entegre oldular. Bu durumu test etmek için, başka dünya ekonomileri olmadığından, iki gelişme arasındaki nedensellik bağıntısını kanıtlamak imkânsız olsa da, veriler ok işaretinin iki yönlü olduğunu göstermektedir. Adam Smith'in iddia ettiği gibi, daha geniş bir piyasa yenileşmeye ve yaparak öğrenmeye yol açan daha üstün bir işbölümüne imkân verir. Yeniliğin bir kısmı maliyetleri düşüren ve entegrasyonu artıran ulaşım ve iletişim teknolojilerini içerir. Onun için, bütünleşme ile yenileşmenin karşılıklı olarak nasıl birbirine destek olduğunu görmek kolaydır.

Farklı yerler, malların, sermayenin ve bilginin artan akışı dolayısıyla daha çok entegre oldular. 1820'den 1914'e kadar, uluslararası ticaret küresel ekonomiden daha hızlı büyüdü. Ticaret, dünya gelirinin 1820 yılındaki %2'sinden 1914 yılında %18'ine çıktı. Büyük Bunalım ve II. Dünya Savaşı'nın korumacı dönemi sırasında ticaretin küreselleşmesi birkaç adım geri gitti ve bu sürecin göstergeleri 1950 yılı itibariyle (gelirle ilişkisi açısından) 1914'teki düzeyinden daha düşük bir seviyeydi. Fakat GATT'ın getirdiği çok taraflı ticaret serbestleştirilmesi sayesinde ticaret, sanayileşmiş ülkelerde 1960 ve 1980 yılları arasında önemli ölçüde arttı. Gelişmekte olan ülkelerin çoğu içe dönük politikalarından dolayı büyük ölçüde bu ticarettten ayrı kaldılar, fakat Tayvan ve Güney Kore gibi önemli istisnaların başarısı diğer gelişmekte olan ülkelerin kendi ekonomilerini dış ticaret ve yabancı yatırıma açmasına yardım etti.

Dünya gelirine oranla yabancıların aktif sahipliği olarak ölçülen uluslararası sermaye akışı da ilk küreselleşme dalgası boyunca arttı. Büyük Bunalım ile İkinci Dünya Savaşı sırasında azalan uluslararası sermaye akışı, 1980'lere kadar 1914 yılındaki düzeyine çıkamadı. Fakat 1980'lerden bu yana, bu tür akışların miktarı önemli ölçüde arttı gibi, bunların

doğaları da büyük ölçüde değişti. Yüzyıl önce, yabancı sermaye, alt yapı projelerini veya doğal kaynaklarla ilgili doğrudan yatırımları finanse ederdi. Bugün ise, gelişmekte olan ülkelere sermaye akışının büyük kısmı imalat ve hizmetlerle ilgili doğrudan yatırımlardır.

Sermaye akışının doğasındaki değişim, daha ucuz ve daha hızlı ulaşım gibi ekonomik entegrasyon ve iletişimdeki devrimci değişimlerdeki eşzamanlı ilerlemeler ile ilgilidir. 1920'den itibaren, açık deniz nakliyat masrafları 2/3 oranında azalırken, hava taşımacılığı maliyeti de %84 oranında geriledi; New York'tan Londra'ya üç dakikalık bir telefon görüşmesinin maliyeti %99 düştü. Bugün, birbirinden uzak yerlerdeki üretimin daha önce hiç mümkün olmayan bir şekilde entegrasyonu yapılabilmektedir.

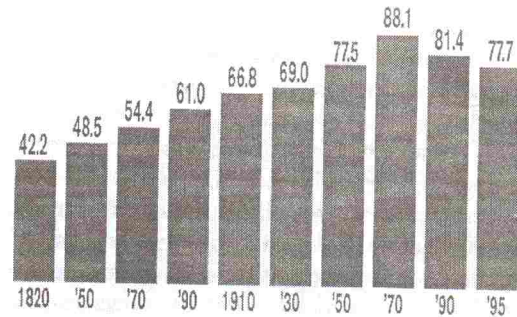
Entegrasyonun başka bir yönü insanların hareketidir. Buradaki eğilim, hâlâ aksi yöne çevrilemedi. Geçmiştekinden daha fazla uluslararası seyahat oluyor, fakat daha az kalıcı göçler söz konusu. 1870 ile 1910 yılları arasında dünya nüfusunun yaklaşık %10'u bir ülkeden başka bir ülkeye kalıcı olarak göç etti; oysa son 25 yılda dünya nüfusunun sadece %1'i bunu yapmıştır.

İktisadî bütünleşme ilerlerken, dünya ekonomisinin yıllık büyüme oranı, 19. yüzyılın ortalarında %1 iken, 1960-2000 yılları arasındaki dönemde %3,5'a çıktı. Uzun yıllar aynı düzeyde kalan büyüme oranındaki böyle bir sıçrama, gerçek hayat standartlarında büyük bir fark oluşturur. Örneğin, 19. yüzyıl boyunca dünyada yapılan üretim ile eşdeğer bir üretim şimdi dünya ekonomisinin sadece iki veya üç yılını alır. Böyle bir karşılaştırma, gerçek farkın anlaşılması işini ciddi bir şekilde hafife almak olur; çünkü bugün tüketilen şeylerin çoğu (hava seyahati, otomobiller, televizyonlar, sentetik lifler, ömrü uzatan ilaçlar) 200 yıl önce yoktu. Ayrıca, bu mal ve

hizmetlerin birçoğunun verimliliği 1820'den bu yana önemli ölçüde artış gösterdi. İnsan verimliliği hayal edilemeyecek kadar arttı.

Refahtaki bu muazzam büyümenin ürünleri yaklaşık 1975'e kadar adaletsiz bir şekilde dağıtıldı, fakat o tarihten itibaren giderek eşitlik sağlandı. Dünya ölçeğinde bireyler arasındaki eşitsizliği ölçmeyi sağlayan araçların en iyilerinden biri rastgele seçilmiş herhangi bir kişi ile ortalama gelir arasındaki farkı ölçen ortalama logaritmik sapmadır. Bu sapma, gelir dağılımının zenginin lehine çarpık olduğu gerçeğini dikkate alır. Öyle ki tipik bir insan, grup ortalamasından daha fakirdir; dağılım ne kadar çok çarpık olursa fark da o kadar çok olur. Örneğin, bugün dünyada kişi başına düşen gelir 5.000 dolar civarındadır, hâlbuki rastgele seçilmiş bir kişi büyük ihtimalle ortalamadan %80 daha az olan 1.000 dolara yakın bir parayla yaşıyor. Bu fark 0.8'lik bir ortalama logaritmik sapma anlamına gelir.

Dünya Gelir Eşitsizliği (% olarak), 1820-1995

Not: Oranlar bir tipik bireysel gelire ortalama kişi başına gelir arasındaki sapmayı yansıtmaktadır.

Kaynaklar: F. Bourguignon and C. Morrison, "Inequality Among World Citizens, 1820-1992", working paper 2001-25 (Paris: Department and Laboratory of Applied and Theoretical Economics, 2001), and David Dollar, "Globalization, Inequality, and Poverty Since 1980", World Bank background paper, 2 <http://www.worldbank.org/research/global>

Bu yaklaşımı ele alırsak, gelirin dünyadaki bireyler arasındaki dağılımının hesaplanması ile ilgili bir tahmin, 1820 ile 1975 yılları arasında bireylerin gelirleri arasında artan bir eşitsizlik olduğunu gösterir. O dönemde ortalama birey ile kişi başına düşen dünya geliri a-

rasındaki fark %40'tan %80'e çıktı. Ülkelerin kendi içlerindeki gelir eşitsizliğindeki değişimler küçük olduğundan eşitsizlikteki artış, ülkeler arasındaki büyüme oranlarındaki farklar tarafından yönlendirildi. 1820'de nispeten zengin olan alanlar (özellikle Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri) fakir bölgelerden (özellikle Çin ve Hindistan) daha hızlı büyüdüler. Küresel eşitsizlik 1975'lerde zirveye ulaştı, fakat daha sonra dengelendi ve Çin ile Hindistan'daki artan büyüme dolayısıyla düşmeye bile başladı.

Küresel eşitsizliğe bakmanın başka bir yolu, günde bir dolardan daha az bir parayla yaşayan aşırı fakirlere ne olduğunu incelemektir. Yoksulluk içinde yaşayan dünya nüfusunun yüzdesi zamanla düşmesine rağmen, mutlak sayı 1980 yılına kadar genellikle arttı. Özellikle, Büyük Bunalım ve II. Dünya Savaşı sırasında fakirlerin sayısı çok arttı, hemen sonrasında ise biraz düştü. Dünya ekonomisi 1960 ile 1980 arasında güçlü bir biçimde büyüdü, fakat hayatın en kötü olduğu yerlerde büyüme meydana gelmediğinden fakirlerin sayısı arttı. Ancak 1980'den itibaren en hızlı büyüme, fakir yerlerde gerçekleşti. Netice itibariyle, 1980'den sonra fakirlerin sayısında 200 milyonluk bir azalma oldu. Bu eğilim, özellikle 1980'de dünya nüfusunun üçte birine ve dünya fakirlerinin %60'ından fazlasına sahip olan Çin ve Hindistan'daki hızlı gelir artışı ile açıklanabilir.

Üst Sınır

Küresel eşitsizlik eğilimindeki değişim geliştirmekte olan büyük ülkelerin birkaçının ekonomik stratejilerindeki değişimle aynı zamana denk geldi. II. Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda geliştirmekte olan bölgelerin çoğu, içe dönük ve küresel ekonomiyle entegrasyondan sakınan stratejiler benimsediler. Fakat bu yaklaşım başarılı olmadı ve geliştirmekte olan ülkeler bir bütün olarak, 1960'lar ve 1970'ler

boyunca sanayileşmiş ülkelerden daha az büyüdüler. 1970'lerdeki petrol şoku ve ABD enflasyonu, birkaç yıl içinde menfi büyüme, yüksek enflasyon ve borç krizi gibi şiddetli sorunlara yol açtı. Bu kötü sonuçlarla karşılaşan bazı geliştirmekte olan ülkeler 1980'lerde strateji değişikliğine başladılar.

Örneğin, Çin 1970'lerin ortalarına kadar oldukça kapalı bir ekonomiye sahipti. Pekin'in başlangıçtaki iktisadî reformu tarıma yönelik olmasına rağmen, 1980'lerden beri politikalarının önemli bir kısmı, gümrük tarifelerinde 2/3'lük ve gümrük dışı engellerde ise daha büyük düşüş dahil, dış ticaretin ve yatırımların dışa açılmasıyla ilgiliydi. Bu reformlar, ülkenin kıyıda bulunan eyaletlerinde öngörülemez bir ekonomik büyüme sağlarken, iç taraftakilerde daha az bir büyüme neden oldu. 1978'den 1994'e kadar Çin'in ihracatı %14, ithalatı ise %13 artarken, ekonomisi yıllık %9 oranında büyüdü. Şüphesiz, Çin ve küreselleşen diğer geliştirmekte olan ülkeler sadece ekonomik açılma değil, aynı zamanda geniş kapsamlı bir reform paketi de uygulamaya koydular. Pekin toprak reformu ile mülkiyet haklarını güçlendirdi ve plânlı bir ekonomiden piyasa ekonomisine geçti. Bu tedbirler ülkenin hem küreselleşmesine hem de büyümesine katkıda bulundu.

Geliştirmekte olan diğer ülkeler de geniş kapsamlı reform programlarının bir parçası olarak dışa açıldılar. Hindistan 1980'lerde dış ticareti ve yatırımları serbestleştirerek bu alanda iyi sonuçlar elde etti. Şimdi kişi başına düşen gelir büyümesi %4'tür. Ayrıca Hindistan'da da geniş bir reform paketi uygulamaya kondu ve plânlı ekonomiden uzaklaşdı. Bu arada, Uganda ve Vietnam ticaret ve yatırımdaki katılma paylarını artıran ve sonuçta refah elde eden düşük gelirli ülkelere en iyi örnekler oldular. 1993 yılında ABD ve Kanada ile serbest ticaret antlaşması imzalayan Meksika, o tarihten itibaren, özellikle ABD sınırına yakın kuzey bölgelerindeki hızlı büyümesi ile dikkat çekiyor.

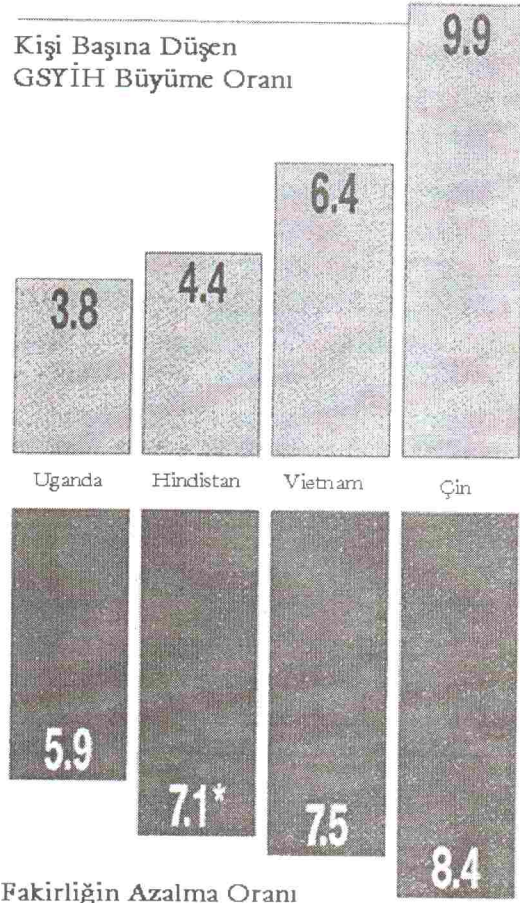
Bu örnekler, dış ticaret ve yatırımlara açılmanın tamamlayıcı reformlarla birlikte nasıl daha hızlı bir büyümeye yol açtığını gösterir. Hindistan, Çin, Vietnam, Uganda ve Meksika istisnai örnekler değil; genel manada, daha açık olan ülkeler daha hızlı büyürler. Bu eğilimi göstermenin en iyi yolu, gelişmekte olan ülkeleri, son 20 yıllık süredeki ticaret artışlarının ulusal gelire oranına göre sıralamaktır. Bu listenin ilk 1/3'ü "küreselleşen" grup, geri kalan 2/3'ü ise "küreselleşmeyen" grup olarak telakki edilebilir. Zengin ülkelere ait %71 oranıyla karşılaştırıldığında, küreselleşenler son 20 yılda gelire oranla ticaretlerini %104 artırdılar. Bu arada, küreselleşmeyenler 20 yıl öncekinden daha düşük düzeyde ticaret yapıyorlar. Küreselleşmeyenlerin %11'lik kesintilerine oranla küreselleşenler gümrük tarifelerinde de %22'lik bir kesinti yaptılar.

Küreselleşenler nasıl bir büyüme gerçekleştirdiler? Bu ülkelerin yıllık ortalama büyüme oranları, 1960'lardaki %1 oranından 1970'lerde %3, 1980'lerde %4 ve 1990'larda %5'e çıktı. Buna karşılık, zengin ülkelerin yıllık büyüme oranları 1990'larda %2 kadar yavaşladı; küreselleşmeyen ülkelerin büyüme oranları ise 1970'lerdeki %3 düzeyinden 1980'ler ve 1990'larda %1'e düştü.

Aynı model yerel düzeyde de gözlemlenebilir. Hem Çin hem de Hindistan'ın içinde, küresel ekonomiyle bütünleşen yerler, bütünleşmeyen yerlere oranla daha hızlı büyüyorlar. Örneğin Hindistan eyaletleri, devlet etkinliği, yozlaşma ve alt yapı düzeyi ile ölçülen yatırım ortamı kalitesi bakımından büyük farklılıklar gösteriyor. Daha iyi yatırım ortamına sahip eyaletler dış piyasalarla daha yakından bütünleştiler ve daha az bütünleşen eyaletlerden daha fazla (iç ve dış) yatırım gerçekleştirdiler. Bunun yanı sıra, başlangıçta fakir olan ve daha sonra iyi yatırım ortamları yaratan eyaletlerde, 1990'larda, global ekonomiyle bütünleşmeyenlerden daha güçlü

ve etkili bir fakirlik azalması sağlandı. Bu tür iç karşılaştırmalar önemlidir; çünkü bu sayede ulusal ticareti ve makro-ekonomik politikaları sabit varsayarak entegrasyonun gerçekten oluşması için ticaretin serbestleştirilmesini kurumsal reformla tamamlamanın ne kadar önemli olduğu ortaya çıkıyor.

GSYİH Büyümesi ve Fakirliğin Azalması, Uganda, Hindistan, Vietnam ve Çin, 1992-1998 (Yıl bazında yüzde değişim)

* Hindistan'da fakirliğin azalma oranı 1993-1999 içindir

Kaynaklar: David Dollar, "Globalization, Inequality, and Poverty Since 1980", World Bank background paper, <http://www.worldbank.org/research/global>.

Çin, Hindistan ve Vietnam gibi küreselleşen ülkelerin artan büyüme oranları, dışa açılmanın daha hızlı büyümeyle el ele gittiğini gösteren ülke içi karşılaştırmalarla örtüşüyor. Bu çalışmaların yaptığı en iyi şey, daha fazla ticaret ve yatırımın daha yüksek büyümeyle bağlantılı olduğunu göstermektir; onun için, nedensellik ile ilgili sonuçlara varma konusunda dikkatli davranılmalıdır. Bununla beraber, tek tek örnekler ve ülke-içi bağıntıdan elde edilen toplam veriler ikna edicidir. İktisatçılar, Peter Lindert ve Jeffrey Williamson'un yazdığı gibi, "hiçbir çalışma tek başına, dışa açılmanın her durumda Üçüncü Dünya ekonomilerine faydalı olduğunu ispat edememesine rağmen verinin üstünlüğü bu sonucu destekliyor." Onlar, "savaş sonrası Üçüncü Dünya'da anti-küresel hiçbir zaferin olmadığını" kaydediyorlar.

Bundan dolayı, anti-küreselleşme hareketinin iddialarının aksine, uluslararası ticaret ve yatırıma daha fazla açılma, aslında zengin ile fakir ülkeler arasındaki aralığı açmaktan ziyade daraltmaya yardım etti. Küreselleşen ülkelerin yaklaşık 3 milyar toplam nüfusa sahip ekonomileri, 1990'larda zengin ülkelere iki kat daha fazla büyüdü. Küreselleşmeyen ülkeler ise sadece bunun yarısı kadar büyüdüler ve bugünlerde daha fazla geri kalıyorlar. Küresel eşitsizlik tartışmalarının çoğu, gelişmekte olan dünya ile zengin dünya arasında giderek büyüyen bir uçurum olduğunu iddia ediyor, ki bu tamamen yanlıştır. Son birkaç on yıldır küresel eşitsizlikteki en önemli gelişme, gelişmekte olan dünyanın kendi içinde büyüyen bir farklılık olduğudur; ve bu, ülkelerin küreselleşmenin sunduğu ekonomik faydalardan doğrudan istifade edip etmemesiyle ilgilidir.

Fakirlikten Çıkış Yolu

Anti-küreselleşme hareketi, iktisadî bütünleşmenin ülkeler arasında olduğu gibi ülkelerin içinde de eşitsizliği artırdığını iddia ediyor.

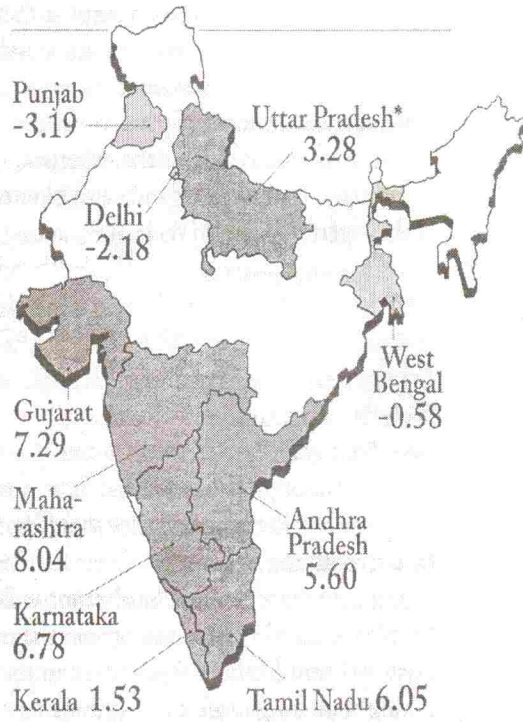
1980'lerin ortalarına kadar bu önemli konu hakkında güçlü sonuçları destekleyecek yeterli veri yoktu. Fakat şimdi gelişmekte olan ülkelerin büyük bir bölümü, hane halkı geliri ve tüketimi konusunda makul kalitede araştırma yapıyor (Düşük gelirli ülkelerde, bu araştırmalar tipik olarak hanehalkının gerçekten ne tükettiğine bakıyor, çünkü bu insanlar gerçek gelirlerinin çoğunu kendileri üretiyor ve bunlar para ekonomisinin bir parçası hâline gelmiyor). Şimdilik 137 ülkede yapılmış iyi araştırmalar var ve çoğu da zamanla ortaya çıkan eşitsizlikteki değişime bakmak için yeterince gerilere gidiyor.

Ülkelerin içindeki eşitsizliğe bakmanın bir yolu, küreselleşme ve büyüme süratle ilerlerken toplumun en düşük gelirli %20'sinin ne durumda olduğuna dikkat etmektir. Fakir kesimin geliri bütün ülkelerde yurt içi hasıla ile aynı oranda artıyor. Şüphesiz, bu ortalama ilişki etrafında büyük bir değişim var. Bazı ülkelerde gelir dağılımı fakirin lehine değişti; diğerlerinde ise değişiklik fakirlerin aleyhine oldu. Fakat bu değişiklikler, küreselleşme ile ilgili herhangi bir değişkenle açıklanamaz. Onun için, eşitsizlik daha fazla ticaret, daha fazla yabancı yatırım ve daha düşük gümrük tarifesiyle artacak diye bir hüküm verilemez. Küreselleşen pek çok ülke için, dağıtımdaki toplam değişim küçüktü ve (Filipinler ve Malezya gibi) bazı durumlarda fakirin lehineydi. Eşitsizlikteki değişimin yansıttığı şey, bu ülkelerde şekillenen eğitim, vergi ve sosyal koruma politikalarıdır.

Bu tespitin yanlış anlaşılması önemlidir. En alttaki %20'nin gelirinin, kişi başına düşen gelirden çok daha az arttığı geçen on yılda Çin, eşitsizlikte büyük bir artış gösteren ülkelerin önemli bir örneğidir. İçerdeki serbestleşme bu durumu ortaya çıkaran daha muhtemel bir neden olmasına rağmen, bu eğilim daha fazla dışa açılmayla ilgili olabilir. 1970'lerde gelirin oldukça eşit dağıtımıyla

başlayan Çin, reformlarının bir kısmını bilinçli olarak eğitime yöneltti, bu da daha eğitilmiş olanı mali açıdan ödüllendirdi. Fakat Çin örneği tipik değil; dış ticaret ve yabancı yatırıma açılan gelişmekte olan ülkelerin çoğunda eşitsizlikler artmadı. Ayrıca, Çin'deki gelir dağılımı eşitsiz olabilir, fakat bu ülkede fakirin de geliri hızla arttı. Aslında, ülkenin fakirliği düşürmedeki ilerlemesi tarihteki en dramatik başarılarından biri oldu.

Hindistan'da Net Yatırım Oranları (% olarak), 1999

* Eylül 2000'de, Uttar Pradesh Eyaletinin kuzeybatı bölümünde yeni bir devlet, Uttaranchal, kuruldu.

Not: Net yatırım oranları yerli ve uluslararası firmaların sermaye stoklarının yıllık büyüme oranını temsil etmektedir. Negatif oranlar şirketlerin çekilişini gösterir.
Kaynak: O. Goswami ve diğerleri: "Competitiveness of Indian Manufacturing: Results of a Firm-Level Survey" (New Delhi: Confederation of Indian Industry, 2001).

Artan ticaret, genellikle daha hızlı büyümeye eşlik ettiğinden ve sistematik olarak hanehalkı gelir dağılımını değiştirmediklerinden, fakirin refahının iyileşmesine katkıda bulunur. Vietnam bu tespitimizi doğrulayan güzel bir örnek. Bu ülke dışa açılan bir ulus olarak, eşitsizlikte önemli bir değişim olmadan kişi başına düşen gelirden büyük bir artış

sağladı. Böylece fakir kesimin geliri çarpıcı bir biçimde arttı ve mutlak fakirlikte yaşayan Vietnamlılar'ın sayısı 1988'de nüfusun %75'i iken 1998'de bu oran %37'ye düştü. 1992 yılında hanehalkının en fakir %5'lik kesiminin %98'i altı yıl sonra daha iyi durumdaydı. Refahın artışı sadece bir gelir sorunu olarak değerlendirilmemelidir; zira bu sürecin sonunda çocuk çalıştırma oranı azaldı ve çocukların okula kayıt oranı arttı. Vietnam'daki fakir hanehalkının büyük çoğunluğunun daha liberal bir ticaret sisteminden fayda sağlamada gecikmemesi sürpriz olmamalı, çünkü ülkenin dışa açılması fakir çiftçiler tarafından üretilen pirinç ve ayakkabı gibi emek yoğun ürünlerin ihracatı ile neticelendi. Fakat Çin ve Vietnam deneyimleri benzersiz değil. Hindistan ve Uganda da küresel ekonomi ile entegrasyon sağlayarak hızlı bir fakirlik düşüşü başardılar.

Açık Toplumlar

Bu tespitler, gelişmekte olan ülkeler, ABD gibi zengin ülkeler ve küresel fakirliği önemseyen ülkeler için önemli sonuçlar doğurur. Bütün taraflar, en son küreselleşme dalgasının eşitsizlik ve fakirliğin azaltılmasında etkili bir güç olduğunu görmeli ve önündeki engellere rağmen küreselleşmenin devam etmesine gayret sarfetmelidir.

Küreselleşmenin ilerlemesi kaçınılmaz değildir. Pek çok kimse 1910'da küreselleşmenin durdurulamaz olduğuna inanıyordu, fakat kısa sürede kötü bir şok geçirdiler. Tarihin aynı şekilde tekrarlanma ihtimali yoktur, ancak anti-küreselleşme duygularının yükselişte olduğu kaydedilmeye değer bir olgudur. Gelişmekte olan dünyadaki siyasî liderlerin giderek artan bir kesimi, dışa açık bir ticaret sisteminin kendi ülke çıkarlarına oldukça faydalı olduğunu fark edecektir. Bu liderler bir süre önce, "biz, ev ödevimizi yaptığımız zaman küreselleşmenin iyi olduğuna inanıyoruz.... ekonomide temel ilkelere uyum, eğitim düze-

yini yükseltin, hukuka uyun.... Size düşeni yaparsanız yarar sağlayacağınız kesindir” diyen Meksika Devlet Başkanı Vicente Fox’a kulak verseler iyi olur.

Fakat bugün özellikle zengin ülkelerde daha ileri bütünleşmeye karşı olan kısır çıkarlar, muhaliflerinden daha etkindir. Geçen bahar Quebec şehrinde ve geçen yaz Cenova’da demokratik olarak seçilmiş bir grup lider, ekonomik bütünleşmeye nasıl ulaşacaklarını ve halklarının hayatlarını nasıl iyileştireceklerini tartışmak üzere toplandılar. Toplantılar devam ederken küreselleşme karşıtı göstericiler, toplantıları sabote etme ve medyanın dikkatini kendilerine çekmede hayli etkili oldular. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin liderleri, benzer biçimde, küreselleşme yanlısı davayı doğrudan ve etkin hâle getirmelidir; aksi taktirde, muhaliflerinin konuya hâkim olması ve süreci durdurması tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar.

Buna ilâveten, sanayileşmiş ülkeler hâlâ tarımsal ve emek yoğun ürünlere karşı korumacı önlemler alıyorlar. Bu engelleri azaltmak, gelişmekte olan ülkelere önemli ölçüde yarar sağlayacaktır. Dünyanın daha fakir olan ülkeleri de kendi piyasalarının daha çok dışa açılmasından istifade edeceklerdir, çünkü gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı gümrük tarifesi engellerinin %70’i diğer gelişmekte olan ülkelere kaynaklanıyor.

Küreselleşme ilerlerse, eşitleyici bir güç olma potansiyeli fakir ülkelerin küresel ekonomik dünya sistemi ile bütünleşip bütünleşmemesine bağlıdır. Gerçek bütünleşme sadece ticaret serbestleşmesini değil, geniş kapsamlı kurumsal reformu da gerektirir. Myanmar, Nijerya, Ukrayna ve Pakistan gibi küreselleşmeyen gelişmekte olan ülkeler cazip olmayan bir yatırım ortamı sunarlar. Bu ülkeler ticarî olarak dışa açılmaya karar verseler bile, diğer reformlar yapılmaksızın fazla bir ilerleme kaydedemezler. Bu ülkelerin reform

yollarını tahmin etmek kolay değil; Çin, Hindistan, Uganda ve Vietnam gibi son yıllarda nispeten başarı sağlayan bazı ülkeler tam bir sürpriz oldular. Fakat zayıf kurumlar ve politikalara sahip oldukları sürece, orada yaşayan halklar dünyanın diğer kalan kesiminden geri kalacaktır.

Zengin ülkeler, ticaret politikalarıyla dışa açılmayı ve küresel ticaret kulübüne katılmayı hedefleyen gelişmekte olan ülkelerin işini daha çok kolaylaştırabilirler. Fakat zengin ülkeler son yıllarda tam aksini yapıyorlar. GATT asılı olarak ticaretle ilgili antlaşmalarla kuruldu. Şimdi de entelektüel mülkiyet haklarına yönelik politikalar üzerinde anlaşma gibi kurumsal uyumlaştırmalar Dünya Ticaret Örgütü (WTO)’ne katılmanın bir şartıdır. WTO’nun yaptırım tehdidi altında yapılan herhangi bir iş ve çevresel standart düzenlenmesi, bir uyumlaştırma gerekliliğini çok daha ileri götürecektir. Aslında bu tür önlemler neo-korumacı olurlar, çünkü bunlar gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisiyle bütünleşmesini önleyecek ve fakir ülkelerle zengin ülkeler arasında ticaretin yapılmasını engelleyecektir.

Doha’daki WTO toplantısı ticaret bütünleşmesine yönelik önemli bir adımdı. Sanayileşmiş ülkelerin liderleri Seattle’dekinden çok daha güçlü bir biçimde bütünleşme konusunda istekli idiler ve bu toplantıda gelişmekte olan ülkelerin asıl endişesi olan konuları (eczacılık patentlerini elde etme, gelişmekte olan ülkelere karşı anti-damping önlemlerini kullanma ve tarımsal sübvansiyonlar) masaya yatırdılar. Doha’da başlatılan ticaret görüşmelerinin yeni turu, fakir ülkelerin dünya ekonomisiyle bütünleşmesini daha da güçleştiren şimdiki eğilimi tersine çevirme potansiyeline sahiptir.

Başarılı ve adaletli bir küreselleşme için potansiyel bir engel coğrafya ile ilgilidir. Çin’in kıyı kesimlerinin fakir olmasının hiçbir doğal nedeni yoktur; aynı şey Güney Hindistan,

Kuzey Meksika ve Vietnam için de geçerlidir. Tüm bu yerler önemli pazarlara veya ticaret yollarına yakın olmalarına rağmen, yanlış politikalarla uzun süre geri bırakıldılar. Şimdi ise bu yerler uygun reformlarla hızlı bir biçimde büyümeye ve dünyadaki doğal yerlerini almaya başlıyorlar. Fakat Mali, Çad gibi pazarlardan uzaklık, yüksek ulaşım maliyetleri, sağlık ve tarım sorunları gibi "fakir coğrafya" ile lânetlenmiş olan diğer ülkeler veya bölgeler için aynı şey söylenemez. Ticaret ve yatırımın, fakirliği her yerde azaltabileceğini düşünmek saflık olur. Gerçekten, fakir coğrafyalar için ticaretin serbestleştirilmesi, uygun sağlık ve bakım sistemlerini geliştirmek, temel altyapıyı sağlamak veya halkın başka yere göç etmesine izin vermekten daha az önemlidir.

Fakirliğin azaltılmasına büyük bir katkı sağlayabilen fakir yerlerden göç etme imkânı, şu anki küreselleşme dalgasında göz ardı edilen bir faktördür. Her yıl dünya nüfusuna eklenen 83 milyon insanın 82 milyonu gelişmekte olan ülkelerdedir. Bundan başka, Avrupa ve Japonya'da nüfus yaşlanıyor ve işgücü azalıyor. Görece yeteneksiz olan işçilerin güneyden kuzeye göç etmesi iki tarafa da net iktisadî faydalar sağlar. Güneyden kuzeye olan göçün çoğu ekonomik amaçlıdır. Bu göç, göçmenin yaşama standardını yükseltirken, göçmen veren ülkeye de üç açıdan yarar sağlamaktadır. İlk olarak, Güneyin işgücünü azaltıyor ve böylece geride kalanların ücretini artırıyor. İkinci olarak, göçmenler kendi ülkelere döviz kazandırıyorlar. Son olarak, göç, uluslararası ticaret ve yatırım ağlarını güçlendiriyor. Örneğin, Meksika vatandaşlarının %10'u ABD'de yaşayıp çalışarak kendi iş piyasalarındaki baskıyı azaltıp ücretleri artırıyorlar. Hindistan, aldığı dış yardımların altı katı kadar parayı, yabancı ülkelerde çalışan işçilerinin gönderdiği dövizlerle sağlıyor.

Bununla beraber, ticaretin aksine göç, oldukça sınırlı ve çekişmeli bir konu olarak kaldı. Bazı eleştiriler göçü, zengin ülkelerdeki toplum ve kültür üzerinde yıkıcı etkileri olan bir olay olarak görüyor ve ücret ile işsizliğe baskı getireceğinden korkuyorlar. Fakat anti-göçmen lobiler ve

coğrafi eşitsizlikler o kadar güçlü ki, bunlar, sınırlayıcı politikalara rağmen yasal olmayan göçün zaten hızla arttığı gerçeğini göz ardı ediyorlar. İlginç bir ironi olarak, bazı kötü küreselleşme ihlalleri, iş akışı gibi önemli ekonomik alanlarda yeterince küreselleşme olmadığından dolayı ortaya çıkıyor. Örneğin, insan trafiği oldukça kazançlı ve illegal göçmenlerin kolaylıkla sömüldüğü düzenlenmemiş bir ticaret alanı oldu.

Gerçekten, sanayileşmiş ülkelerin hiçbiri açık göçü benimsemeyecek. Fakat göç politikalarını tekrar gözden geçirmelidirler. Örneğin bazıları, aslında gelişmekte olan ülkelere bir "beyin göçü"nü teşvik eden oldukça yetenekli işçilere yönelik kurallarda güçlü bir önyargıya sahipler. Böyle politikalar yeteneksiz işçi akışını durdurmada bir şey yapmıyor ve onun yerine bu insanların çoğunu yasal olmayan bir kategoriye itiyor. Eğer zengin ülkeler daha fazla vasıfsız işçiyi yasal olarak kabul etseydi, iş kıtlığını dile getirebilir, gelişmekte olan ülkelerin yaşama standartlarını iyileştirebilir, ve yasal olmayan insan trafiğini ve ihlallerini azaltabilirdi.

Özet olarak, son 20 yıllık sürede fakir ekonomilerin zenginlerle bütünleşmesi, fakir insanların hayatlarını iyileştirmek için çok fırsatlar sağladı. Küreselleşmeden istifade edenlerin örnekleri Meksikalı göçmenler, Çinli fabrika işçileri, Vietnamlı köylüler ve Ugandalı çiftçiler arasında bulunabilir. Gelişmekte olan ülkelere ve zengin ülkelerdeki zenginler de aynı şekilde istifade ettiler. Her şeyden öte, küreselleşme hakkındaki bütün retorik bir tarafa atıldı, uygulama sorunlarının pek çoğu zengin dünyanın, istekli fakir toplumların dünya ekonomisiyle bütünleşmesini kolaylaştırıp kolaylaştırmayacağı noktasına indirgeniyor. Dünyanın fakirleri, zengin ülkelerin ne cevap verecekleri konusunda büyük bir riskle karşı karşıyadır.

* "Spreading the Wealth", *Foreign Affairs*, January/February 2002, s. 120-133.

Çeviren: Muhittin Ataman